

Науковий вісник Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького.

Серія: Економічні науки

Scientific Messenger of Lviv National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies.

Series: Economical Sciences

ISSN 2519–2701 print

<https://nvlvet.com.ua/index.php/economy>

doi: 10.32718/nvlvet-e10610

UDC 631.115:658.14.15(477)

Cost management in the system of forming the economic potential of agricultural enterprises in Ukraine

V. Chemerys, V. Maksym, V. Dushka, I. Voronyi, I. Beker

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Lviv, Ukraine

Article info

Received 02.09.2025

Received in revised form

02.10.2025

Accepted 03.10.2025

Stepan Gzhytskyi National
University of Veterinary Medicine
and Biotechnologies Lviv,
Pekarska Str., 50, Lviv,
79010, Ukraine.
E-mail:
volodiamaxym88@gmail.com

Chemerys, V., Maksym, V., Dushka, V., Voronyi, I., & Beker, I. (2025). Cost management in the system of forming the economic potential of agricultural enterprises in Ukraine. Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Economical Sciences, 27(106), 54–62. doi: 10.32718/nvlvet-e10610

The economic potential of agricultural enterprises is the totality of opportunities for increasing production and sales volumes based on a more rational combination of all available material, technical, and financial resources of enterprises to achieve set strategic goals, and is defined as the ratio between the maximum possible level of value of output accumulated by the production system and its actual level. The article presents the results of a study on the influence of production costs on the formation of the economic potential of agrarian enterprises in Ukraine during 2020-2024, using the indicators of gross profit and value added. A comprehensive comparative analysis of the dynamics of key cost items in agricultural enterprises, as well as changes in their structure over the studied period, was conducted. The specific features of forming production costs of enterprises by individual types of economic activity in the agricultural sector of Ukraine were established and substantiated. The coefficients of the impact significance of production costs on the formation of the economic potential of agrarian enterprises in Ukraine for 2020-2024 were determined. According to the research results, it was determined that the average influence of production costs on the value of gross profit amounted to over 5 percentage points for every 1 point change in the input factor. Value added, in turn, changed by an average of 2.5, and net value added by 3.3 percentage points over the study period, which substantiates the significant impact of costs on the formation of the economic potential of Ukrainian agrarian enterprises. Taking into account the obtained research results, a scheme for managing the costs of enterprises in the industry was compiled to ensure the growth of their economic potential in the strategic perspective. In particular, attention should be paid to the system of organizational and economic measures for optimizing costs for feed, labor, seeds and planting material, fertilizers, fuel and lubricants, sales of products, and other operating expenses with the aim of minimizing them to ensure the growth of value added generated by agricultural enterprises of Ukraine.

Key words: economic potential, cost management, agricultural enterprises, costs, value added.

Управління витратами у системі формування економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств України

В. А. Чемерис, В. Л. Максим, В. І. Душка, І. В. Вороний, І. В. Бекер

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, м. Львів, Україна

Економічний потенціал сільськогосподарських підприємств є сукупністю можливостей зростання обсягів виробництва та реалізації продукції на основі більш раціонального поєднання усіх наявних матеріально-технічних та фінансових ресурсів підприємств для досягнення поставлених стратегічних цілей та визначається як співвідношення між максимально можливим рівнем акумульованої виробничою системою вартості продукції до фактичного її рівня. У статті представлені результати дослідження щодо впливу виробничих витрат на формування економічного потенціалу аграрних підприємств України в період 2020-2024 років

за показниками валового прибутку та доданої вартості. Проведений комплексний порівняльний аналіз динаміки основних статей витрат в сільськогосподарських підприємствах, а також зміни їх структури за досліджуваний період. Встановлено та обґрунтовано особливості формування виробничих витрат підприємств за окремими видами економічної діяльності в галузі сільського господарства України. Визначено коефіцієнти вагомості впливу виробничих витрат на формування економічного потенціалу аграрних підприємств в Україні за 2020-2024 роки. Відповідно до результатів дослідження визначено, що середній вплив виробничих витрат на значення валового прибутку становив понад 5 процентних пункти на кожний 1 пункт зміни вхідного фактору. Додана вартість при цьому змінювалася в середньому за період досліджень на 2,5, а чиста додана вартість – на 3,3 процентних пунктів, що обґрунтовує суттєвий вплив витрат на формування економічного потенціалу українських аграрних підприємств. Враховуючи одержані результати досліджень, складено схему управління витратами підприємств галузі для забезпечення зростання їх економічного потенціалу у стратегічній перспективі. Зокрема варто звернути увагу на систему організаційно-економічних заходів щодо оптимізації витрат на корми, оплату праці, насіння та посадковий матеріал, добрива, паливо та паливно-мастильні матеріали, реалізацію продукції та інших операційних витрат з метою їх мінімізації для забезпечення зростання доданої вартості, яка формується сільськогосподарськими підприємствами України.

Ключові слова: економічний потенціал, управління витратами, сільськогосподарські підприємства, витрати, додана вартість.

Вступ

В умовах глобалізації ринків сільськогосподарської продукції та європейської інтеграції України все більшої актуальності набувають дослідження пов'язані з підвищенням економічного потенціалу та конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі впровадження ефективного механізму управління операційними та фінансовими витратами для досягнення стратегічних цілей сталого розвитку. Управління витратами підприємства є сукупністю комплексних заходів на внутрішньогосподарському рівні щодо оптимізації основних статей витрат на основі раціонального поєднання та використання залучених ресурсів для забезпечення прибутковості функціонування підприємства та зростання економічного потенціалу. Розробка та впровадження ефективного механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств є одним із ключових чинників їх стратегічного розвитку та конкурентоспроможності на ринку. Обсяг витрат прямо впливає на кінцевий результат діяльності підприємства – прибуток, який є одним із основних фінансових джерел для зростання потенціалу, що визначає актуальність проведених досліджень.

Управління витратами сільськогосподарських підприємств як предмет дослідження набув широкого поширення у наукових працях: В. Вакуленко, В. Мялковський, Л. Юнтао, (Vakulenko et al., 2024), О. Варченко, І. Свиноус, Л. Іванова, К. Ткаченко, В. Биба (Varchenko et al., 2020), Т. Коломієць, О. Фурдик (Kolomiets & Furdyk, 2024), Т. Мірзоева, О. Томашевська (Mirzoieva & Tomashevskaya, 2024), Т. Муляр (Muliar, 2013) та інших економістів.

Більшість визначень категорії “управління витратами” концентрується на взаємозв'язку між оптимальним (раціональним) формуванням витрат та досягненням максимальних показників ефективності функціонування підприємства. Зокрема, науковців Т. Мірзоева та О. Томашевська визначають термін “управління витратами” як важливий елемент усієї системи управління підприємством, на основі якої здійснюється організація, планування ресурсів, бюджетування, оцінка та контроль витрат, при цьому вони зазначають, що вказаний комплекс заходів направлений на оптимізацію витрат, а його ефективність підвищується при зростанні обсягів виробництва й прибутку темпами, що є відносно швидшими, ніж збільшення

витрат (Mirzoieva & Tomashevskaya, 2024). Управління витратами, на думку Т. Муляр, полягає в цілеспрямованому формуванні витрат та стимулюванні їх зниження, що є важливою функцією економічного механізму будь-якого підприємства (Muliar, 2013). О. Варченко, І. Свиноус, Л. Іванова, К. Ткаченко, В. Биба вважають, що управління витратами – “це динамічний управлінський процес, спрямований на планування витрат, організацію раціонального їх витрачання, здійснення контролю за виконанням виробничого плану, який є складовою системи управління підприємством” (Varchenko et al., 2020). Інші науковці акцентують увагу на тому, що управління витратами здебільшого спрямоване на зниження витрат, з метою забезпечення зниження собівартості продукції та відповідно збільшення прибутку (Vakulenko et al., 2024).

Ефективне стратегічне управління витратами є важливим чинником успіху для аграрних підприємств включаючи аналіз витрат, впровадження інновацій, управління ризиками підприємства, що в сукупності оптимізує діяльність підприємства, підвищує ефективність виробництва та забезпечує стабільний розвиток у конкурентному середовищі (Kolomiets & Furdyk, 2024).

Дослідження економічного потенціалу аграрних підприємств також представлені у працях багатьох науковців, зокрема: С. Колач, Ю. Періг (Kolach & Perih, 2024), Т. Мірзоева, О. Томашевська (Mirzoieva & Tomashevskaya, 2024), С. Калініченко (Kalinichenko, 2025), О. Плотник (Plotnyk, 2010) та інших.

Потенціал аграрного сектора формується на основі таких чинників як природні ресурси, трудові ресурси, інфраструктура, технології та інновації, а також соціального капіталу. Природні умови України сприяють вирощуванню різноманітних сільськогосподарських культур, зокрема зернових, соняшнику, овочів та фруктів. Крім цього, країна має значні площі родючих земель, які можуть забезпечити високий рівень урожайності за умови використання ефективних технологій (Tomashuk & Horobchuk, 2024).

Економічний потенціал С. Калініченко відносить до складових потенціалів виробничо-економічної системи, який досягається при оптимальному використанні усіх наявних обмежених ресурсів підприємства для отримання максимального прибутку (Kalinichenko, 2025). С. Колач та Ю. Періг розгляда-

ють економічний потенціал сільськогосподарського підприємства як здатність ефективно здійснювати свою господарську діяльність, організувати раціональне використання ресурсів, при цьому максимально використовуючи можливості наявних економічних ресурсів та чинників їх формування для досягнення поставлених стратегічних цілей розвитку (Kolach & Perih, 2024). О. Плотник визначає економічний потенціал підприємства в контексті здатності забезпечувати отримання стабільного прибутку на основі задоволення потреб споживачів з врахуванням зовнішніх та внутрішніх обмежень (Plotnyk, 2010).

Однак, незважаючи на значний внесок науковців у розвиток теоретико-методологічної, аналітичної та рекомендаційної систематизованої сукупності інформації про формування та підвищення економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств, а також теоретичних та практичних аспектів управління витратами, залишається недостатньо вивченим вагомість впливу окремих видів витрат на формування показників економічного потенціалу аграрних підприємств в Україні, зокрема в умовах воєнного часу.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є визначення та обґрунтування впливу основних статей витрат на формування економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств України. Відповідно до мети дослідження сформовані наступні завдання: провести аналіз динаміки основних статей витрат аграрних підприємств України; визначити та обґрунтувати структуру виробничих витрат, зокрема за основними видами економічної діяльності у сільському господарстві; розробити логічну схему механізму управління витратами аграрних підприємств; визначити коефіцієнти впливу витрат за основними статтями на економічний потенціал сільськогосподарських підприємств України.

Матеріал і методи досліджень

Інформаційною базою дослідження стали наукові праці за обраною тематикою та інформаційна база Державної служби статистики України. Дослідження проведено на основі загальних та спеціальних методів

дослідження, а саме: аналіз та синтез – при оцінці впливу витрат, у тому числі за окремими статтями на економічний потенціал аграрних підприємств; монографічний метод – при комплексному вивченні вагомості зв'язків між величиною витрат сільськогосподарських підприємств та економічним потенціалом за показником чистої доданої вартості; розрахунково-конструктивний метод використовувався – при визначенні та обґрунтуванні коефіцієнтів впливу основних видів виробничих витрат на формування економічного потенціалу аграрних підприємств України.

Результати та їх обговорення

Виробничі витрати аграрних підприємств України за досліджуваній період характеризувалися постійною тенденцією до зростання за винятком 2022 року, коли почалася повномасштабна війна, спостерігався незначний спад витрат внаслідок скорочення обсягів вирощування продукції у східних та південних областях держави. Загалом за 2020-2024 роки обсяг виробничих витрат у сільськогосподарських підприємствах виріс на 42,2% до понад 700 млрд грн, зокрема за останній рік витрати підвищилися на 5% (табл. 1). Найбільш активніше зростали саме матеріальні витрати на виробництво продукції (+46,4%) за досліджуваній період. Амортизаційні відрахування зросли на кінець 2024 року до 58 млрд грн, що становило майже 29% по відношенню до 2020 року. Оплата праці з відрахуваннями зростала в межах 37,5-39% за аналогічний період до 65,8 та понад 14 млрд грн відповідно.

Однак інші матеріальні витрати навпаки знизилися на 25% за 2020-2024 роки до 8,7 млрд грн, у тому числі на 4,1% за останній рік. Підвищення виробничих витрат у сільськогосподарських підприємствах України здебільшого є наслідком інфляційних процесів, які постійно обумовлюють ріст собівартості продукції, через зростаючі ціни на корми, паливно-мастильні матеріали, добрива, насіннєвий матеріал, заробітні плати виробничого персоналу та амортизаційні відрахування, що посилювалося девальвацією національної валюти особливо після 2022 року.

Таблиця 1

Виробничі витрати сільськогосподарських підприємств України, 2020-2024 рр., тис. грн

Роки	Витрати на виробництво продукції	матеріальні витрати та витрати на оплату послуг, використані у виробництві	з них за складовими витрат			
			амортизація	витрати на оплату праці	відрахування на соціальні заходи	інші витрати
2020	494185340	380185554	44779515	47352500	10246955	11620817
2021	580282613	450048410	50569037	54273375	11942421	13449369
2022	572689683	445237318	52196131	51551327	11060620	12644287
2023	668499679	534412480	56361318	56593471	12100786	9031624
2024	702755730	556474172	57723881	65805857	14090595	8661226
2024 р. до 2023 р., %	105,12	104,13	102,42	116,28	116,44	95,90
2024 р. до 2020 р., %	142,20	146,37	128,91	138,97	137,51	74,53

Джерело: (State Statistics Service of Ukraine, 2025)

У структурі виробничих витрат аграрних підприємств до 80% припадає на матеріальні витрати та витрати на оплату виробничих послуг (табл. 2). За

період досліджень вагомість даної статті витрат зростає на 2,3 в.п. у загальній структурі. Другою за питомою вагою серед виробничих витрат є оплата праці з

відрахуваннями, на яку сукупно припадає 11,4% усіх витрат станом на кінець 2024 року. Витрати на заробітну плату у сільському господарстві України є одними із найнижчих серед інших галузей національної економіки, однак за останній рік досліджуваного періоду спостерігається зростання оплати праці по відношенню до середнього рівня у державі, що на нашу думку буде продовжуватися і в наступні роки в умо-

вах наростаючого дефіциту пропозиції праці через військовий чинник. Частка амортизаційних відрахувань знизилася до 8,2% за підсумками 2024 року проти 9,1% у 2020 році та характеризується спадною тенденцією за період досліджень у зв'язку із зниженням приросту капіталовкладень в аграрний сектор України.

Таблиця 2

Структура виробничих витрат сільськогосподарських підприємств України, 2020-2024 рр., %

Роки	Витрати на виробництво продукції	З них за складовими витрат				
		матеріальні витрати та витрати на оплату послуг, використані у виробництві	амортизація	витрати на оплату праці	відрахування на соціальні заходи	інші витрати
2020	100	76,9	9,1	9,6	2,1	2,3
2021	100	77,6	8,7	9,3	2,1	2,3
2022	100	77,8	9,1	9	1,9	2,2
2023	100	79,9	8,4	8,5	1,8	1,4
2024	100	79,2	8,2	9,4	2	1,2
2024 р. +/- до 2023 р., п.п.	X	-0,7	-0,2	0,9	0,2	-0,2
2024 р. +/- до 2020 р., п.п.	X	2,3	-0,9	-0,2	-0,1	-1,1

Джерело: (State Statistics Service of Ukraine, 2025)

Сільське господарство України як галузь складається із багатьох напрямів економічної діяльності, які по різному формують сукупні виробничі витрати підприємств. Так, більша частина витрат (табл. 3) формується при вирощуванні однорічних і дворічних культур – понад 570 млрд грн станом на кінець 2024 року, що становить близько 80% питомої ваги у загальній структурі. Зокрема варто відмітити вирощування зернобобових та олійних культур, на які припадає до 560 млрд грн усіх виробничих витрат сільськогосподарських підприємств, що пов'язано із галузевою структурою, в якій переважає галузь рослинництва зернового та олійного напрямку спеціалізації (понад 81% чистого доходу від реалізації продукції).

Зокрема варто відмітити вирощування зернобобових та олійних культур, на які припадає до 560 млрд грн усіх виробничих витрат сільськогосподарських підприємств, що пов'язано із галузевою структурою, в якій переважає галузь рослинництва зернового та олійного напрямку спеціалізації (понад 81% чистого доходу від реалізації продукції).

Таблиця 3

Виробничі витрати сільськогосподарських підприємств України, 2024 р., тис. грн

Види економічної діяльності у сільському господарстві	Витрати на виробництво продукції	з них за складовими витрат				
		матеріальні витрати	амортизація	витрати на оплату праці	відрахування на соціальні заходи	інші витрати
Вирощування однорічних і дворічних культур	571589142	453670650	47007013	52129937	11173142	7608400
вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	557640760	442883237	45919544	50489820	10829713	7518445
вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів	11699416	9062017	896895	1389135	289687	61683
вирощування інших однорічних і дворічних культур	1864227	1393485	174026	225957	48892	21867
Вирощування багаторічних культур	7098680	4753051	879821	1128902	254925	81980
вирощування винограду	792435	569412	66454	114932	24415	17221
вирощування зерняткових і кісточкових фруктів	3690914	2532547	432060	572610	128416	25281
вирощування ягід, горіхів, інших плодових дерев і чагарників	2418421	1528459	349573	407347	95205	37838
вирощування прямих, ароматичних і лікарських культур	137087	85267	25124	22162	4125	408
вирощування інших багаторічних культур	59824	37365	6610	11852	2765	1232
Тваринництво	102322658	82370801	7183891	9858643	2107062	802262
розведення великої рогатої худоби молочних порід	42003344	33248023	2531948	4731112	996822	495439
розведення іншої великої рогатої худоби	811168	582557	47314	143671	31439	6187
розведення свиней	24457827	19757891	1751590	2234756	530784	182806
розведення свійської птиці	33349063	27557640	2695411	2516866	492947	86200
розведення інших тварин	1074417	829883	83777	119645	28614	12497
Змішане сільське господарство	5481602	4378958	490315	445101	101166	66063
Допоміжна діяльність	15580690	10901256	2058700	2103978	421635	95122
допоміжна діяльність у рослинництві	11692240	8177708	1590401	1570505	312211	41417
допоміжна діяльність у тваринництві	239446	94002	15594	108258	16103	5491
післяурожайна діяльність	1617553	1099855	241480	189477	43417	43325
оброблення насіння для відтворення	2031450	1529692	211226	235738	49905	4889
Інші види сільськогосподарської діяльності	1694537	1126175	194539	276915	63970	32938

Джерело: (State Statistics Service of Ukraine, 2025)

Більшість площ в Україні зайняті саме під вирощування таких однорічних культур як пшениця, кукурудза, соя, ріпак, ячмінь та іншими, а також овочами, що і визначає структуру формування виробничих витрат в аграрних підприємствах. У той час, коли вирощування багаторічних культур, які є

найбільш перспективними для зростання доданої вартості у галузі формують лише 1% виробничих витрат підприємств за підсумками 2024 року. Питома вага тваринництва у структурі сукупних виробничих витрат не перевищувала 15%, або 102,3 млрд грн у вартісному виразі (рис. 1).

Таблиця 4

Структура виробничих витрат сільськогосподарських підприємств України, 2024 р., %

Види економічної діяльності у сільському господарстві	Витрати на виробництво продукції	з них за складовими витрат				
		матеріальні витрати	амортизація	витрати на оплату праці	відрахування на соціальні заходи	інші витрати
Вирощування однорічних і дворічних культур	100	79,4	8,2	9,1	2	1,3
вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	100	79,4	8,2	9,1	1,9	1,4
вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів	100	77,4	7,7	11,9	2,5	0,5
вирощування інших однорічних і дворічних культур	100	74,8	9,3	12,1	2,6	1,2
Вирощування багаторічних культур	100	66,9	12,4	15,9	3,6	1,2
вирощування винограду	100	71,8	8,4	14,5	3,1	2,2
вирощування зерняткових і кісточкових фруктів	100	68,6	11,7	15,5	3,5	0,7
вирощування ягід, горіхів, інших плодових дерев і чагарників	100	63,2	14,5	16,8	3,9	1,6
вирощування пряних, ароматичних і лікарських культур	100	62,2	18,3	16,2	3	0,3
вирощування інших багаторічних культур	100	62,5	11	19,8	4,6	2,1
Тваринництво	100	80,5	7	9,6	2,1	0,8
розведення великої рогатої худоби молочних порід	100	79,1	6	11,3	2,4	1,2
розведення іншої великої рогатої худоби	100	71,8	5,8	17,7	3,9	0,8
розведення свиней	100	80,8	7,2	9,1	2,2	0,7
розведення свійської птиці	100	82,6	8,1	7,5	1,5	0,3
розведення інших тварин	100	77,2	7,8	11,1	2,7	1,2
Змішане сільське господарство	100	79,9	8,9	8,1	1,9	1,2
Допоміжна діяльність у сільському господарстві та післяурожайна діяльність	100	70	13,2	13,5	2,7	0,6
допоміжна діяльність у рослинництві	100	69,9	13,6	13,4	2,7	0,4
допоміжна діяльність у тваринництві	100	39,3	6,5	45,2	6,7	2,3
післяурожайна діяльність	100	68	14,9	11,7	2,7	2,7
оброблення насіння для відтворення	100	75,3	10,4	11,6	2,5	0,2
інші види сільськогосподарської діяльності	100	66,5	11,5	16,3	3,8	1,9

Джерело: (State Statistics Service of Ukraine, 2025)

Серед найбільш вагомих напрямів тваринництва у формуванні сукупних виробничих витрат сільськогосподарських підприємств варто виділити молочне скотарство (5,9%), птахівництво (4,8%) та свинарство (3,5%). Близько 2% від усіх виробничих витрат аграрних підприємств, або 15,6 млрд грн припадає на допоміжну діяльність у сільському господарстві.

Продовжуючи аналіз варто відмітити, що з врахуванням технологічних особливостей та специфіки організації вирощування різних видів аграрної продукції структура виробничих витрат відрізняється за окремими основними напрямками діяльності (табл. 4). Найвища частка матеріальних витрат у межах 80% характерна для вирощування однорічних та дворічних культур, а також загалом для більшості напрямів тваринництва за винятком розведення іншої великої рогатої худоби та буйволів (72%). При вирощуванні багаторічних культур та допоміжній діяльності у рослинництві питома вага матеріальних витрат переважно є нижчою ніж 70%, а найменша частка характерна для допоміжної діяльності у тваринництві – до 40%.

Рис. 1. Структура сукупних виробничих витрат за видами економічної діяльності у сільському господарстві, 2024 р., %

Джерело: (State Statistics Service of Ukraine, 2025)

Найбільш капіталомісткі напрями сільського господарства, які характеризуються відносно високою часткою амортизаційних відрахувань у структурі

виробничих витрат є вирощування прямих, ароматичних і лікарських культур (18,3 %), вирощування ягід, горіхів, інших плодкових дерев і чагарників (14,5%) та післяурожайна діяльність (14,9 %).

При вирощуванні зернових культур, бобових, насіння олійних, овочів і баштанних, коренеплодів і бульбоплодів та більшості видів продукції тваринництва частка амортизації в структурі виробничих витрат становить в межах 7-8,5%. Витрати на оплату праці з відрахуваннями в структурі витрат аграрних підприємств переважають у вирощуванні багаторічних культур та розведення іншої великої рогатої худоби. Загалом середня частка оплати праці у структурі витрат на вирощування продукції рослинництва та тваринництва на кінець 2024 року не перевищувала 10%, тоді як відрахування на соціальні заходи становили в середньому близько 2%.

Вагомість впливу різних напрямів сільського господарства на формування сукупних виробничих витрат аграрних підприємств залежить від показників структури витрат (табл. 5). Так, вирощування однорічних і дворічних культур впливають на загальні виробничі витрати аграрних підприємств України в межах 0,81 відсотковий пункт (в.п.) на кожний 1 пункт їх зміни. Зміна оплати праці при вирощуванні значених культур на 1 в.п. обумовлює відповідну зміну сумарних виробничих витрат на 0,07 в.п. Вплив тваринництва на формування загальних виробничих витрат аграрних підприємств України, враховуючи їх малу питому вагу у загальній сукупності є незначним та оцінюється на кожний 1 в.п. їх зміни в межах 0,14 в.п., у тому числі – 0,014 для оплати праці та 0,012 – для амортизації.

Таблиця 5

Коефіцієнти вагомості впливу за основними видами економічної діяльності та статтями витрат при формуванні сукупних виробничих витрат у сільськогосподарських підприємствах України, 2024 р.

Види економічної діяльності у сільському господарстві	Витрати на виробництво продукції	з них за складовими витрат				
		матеріальні витрати	амортизація	витрати на оплату праці	відрахування на соціальні заходи	інші витрати
Вирощування однорічних і дворічних культур	0,8134	0,6456	0,0669	0,0742	0,0159	0,0108
вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	0,7935	0,6302	0,0653	0,0718	0,0154	0,0107
вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів	0,0166	0,0129	0,0013	0,0020	0,0004	0,0001
вирощування інших однорічних і дворічних культур	0,0027	0,0020	0,0002	0,0003	0,0001	min
Вирощування багаторічних культур	0,0101	0,0068	0,0013	0,0016	0,0004	0,0001
вирощування винограду	0,0011	0,0008	0,0001	0,0002	min	min
вирощування зерняткових і кісточкових фруктів	0,0053	0,0036	0,0006	0,0008	0,0002	min
вирощування ягід, горіхів, інших плодкових дерев і чагарників	0,0034	0,0022	0,0005	0,0006	0,0001	0,0001
вирощування прямих, ароматичних і лікарських культур	0,0002	0,0001	min	min	min	min
вирощування інших багаторічних культур	0,0001	0,0001	min	min	min	min
Тваринництво	0,1456	0,1172	0,0102	0,0140	0,0030	0,0011
розведення великої рогатої худоби молочних порід	0,0598	0,0473	0,0036	0,0067	0,0014	0,0007
розведення іншої великої рогатої худоби та буйволів	0,0012	0,0008	0,0001	0,0002	min	min
розведення свиней	0,0348	0,0281	0,0025	0,0032	0,0008	0,0003
розведення свійської птиці	0,0475	0,0392	0,0038	0,0036	0,0007	0,0001
розведення інших тварин	0,0015	0,0012	0,0001	0,0002	min	min
Змішане сільське господарство	0,0078	0,0062	0,0007	0,0006	0,0001	0,0001
Допоміжна діяльність у сільському господарстві та післяурожайна діяльність	0,0222	0,0155	0,0029	0,0030	0,0006	0,0001
допоміжна діяльність у рослинництві	0,0166	0,0116	0,0023	0,0022	0,0004	0,0001
допоміжна діяльність у тваринництві	0,0003	0,0001	0,0000	0,0002	min	min
післяурожайна діяльність	0,0023	0,0016	0,0003	0,0003	0,0001	0,0001
оброблення насіння для відтворення	0,0029	0,0022	0,0003	0,0003	0,0001	min
інші види сільськогосподарської діяльності	0,0024	0,0016	0,0003	0,0004	0,0001	min

Джерело: розраховано за даними (State Statistics Service of Ukraine, 2025)

Відповідно до наведених даних щодо значень основних статей виробничих витрат та з урахуванням вартості реалізованої сільськогосподарської продукції підприємствами України визначено орієнтовні коефіцієнти впливу різних видів витрат на формування їх економічного потенціалу за показниками валового прибутку та доданої вартості за 2020-2024 роки (табл. 6). Так, зміна сукупних виробничих витрат на 1 в.п. у середньому за досліджуваний період призводила до аналогічної зміни валового прибутку на понад 5,4 в.п., доданої вартості – на 2,5 пунктів, а чистої

доданої вартості – на 3,3 в.п. Найвищий рівень впливу витрат на економічний потенціал аграрних підприємств, аналізуючи визначені коефіцієнти, спостерігався у 2022 та 2023 роках, у той час коли найменший вплив був у 2021 році протягом досліджуваного періоду. Вплив матеріальних витрат на валовий прибуток є меншим та становив в середньому 4 в.п., а на додану вартість – в межах 2 в.п. На кожний 1 в.п. зростання амортизації, валовий прибуток в середньому за досліджуваний період зменшувався на 0,5 в.п., а середня зміна чистої амортизації становила 0,28 в.п. Витрати

на оплату праці впливають лише на значення прибутку, оскільки входять також до структури доданої вартості, тому їх зміна призводить до обернено пропорційної зміни прибутку за умови статичності усіх інших статей витрат, однак при цьому показник доданої

вартості буде не змінний. Вплив інших виробничих витрат на формування економічного потенціалу аграрних підприємств за вказаними показниками був незначний враховуючи їх низьку вагомість у структурі.

Таблиця 6

Коефіцієнти впливу основних статей виробничих витрат на формування доданої вартості аграрних підприємств, 2020-2024 рр.

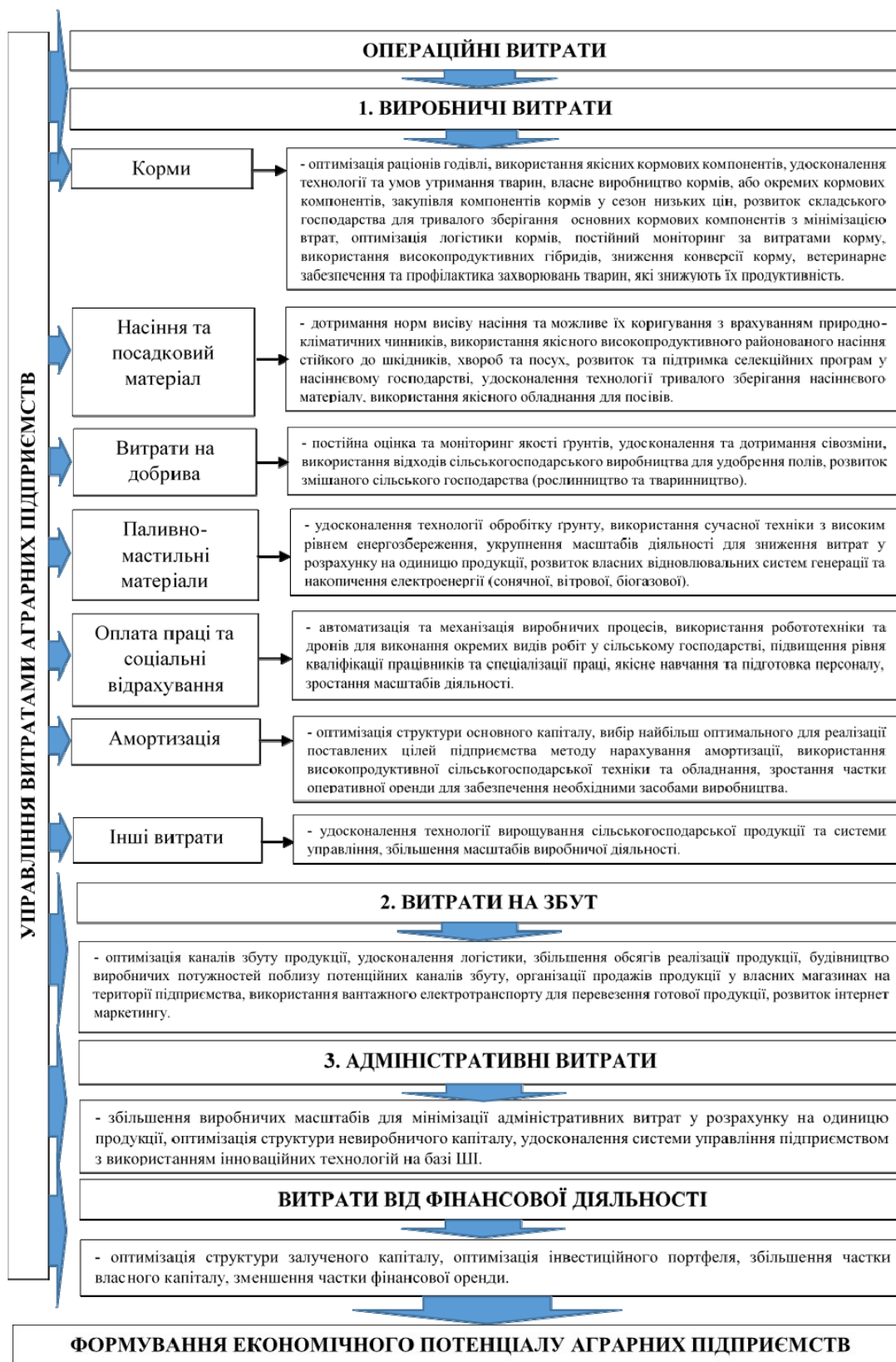
Статті витрат	Роки	Валовий прибуток	Додана вартість	Чиста додана вартість
Витрати на виробництво продукції (товарів, послуг)	2020	5,2780	2,5212	3,2678
	2021	1,8670	1,3571	1,5391
	2022	7,2219	2,9504	4,0356
	2023	8,1784	3,2327	4,4438
	2024	4,7028	2,4482	3,0644
Середнє значення		5,4496	2,5019	3,2701
матеріальні витрати та витрати на оплату послуг, використані у виробництві	2020	4,0605	1,9396	2,5139
	2021	1,4480	1,0525	1,1937
	2022	5,6147	2,2938	3,1374
	2023	6,5380	2,5843	3,5525
	2024	3,7239	1,9386	2,4265
Середнє значення		4,2770	1,9618	2,5648
амортизація	2020	0,4783	0	0,2961
	2021	0,1627	0	0,1341
	2022	0,6582	0	0,3678
	2023	0,6895	0	0,3747
	2024	0,3863	0	0,2517
Середнє значення		0,4750	0	0,2849
витрати на оплату праці	2020	0,5057	0	0
	2021	0,1746	0	0
	2022	0,6501	0	0
	2023	0,6924	0	0
	2024	0,4404	0	0
Середнє значення		0,4926	0	0
відрахування на соціальні заходи	2020	0,1094	0	0
	2021	0,0384	0	0
	2022	0,1395	0	0
	2023	0,1480	0	0
	2024	0,0943	0	0
Середнє значення		0,1059	0,0000	0,0000
інші витрати	2020	0,1241	0,0593	0,0768
	2021	0,0433	0,0315	0,0357
	2022	0,1595	0,0651	0,0891
	2023	0,1105	0,0437	0,0600
	2024	0,0580	0,0302	0,0378
Середнє значення		0,0991	0,0459	0,0599

Джерело: розраховано за даними (State Statistics Service of Ukraine, 2025)

Сільськогосподарські підприємства України повинні впроваджувати ефективний механізм управління витратами для підвищення їх економічного потенціалу за основними резервами (рис. 2). Зокрема найбільш вагомою статтею витрат у тваринництві традиційно є корми, які в залежності від спеціалізації можуть становити від 50% у м'ясному скотарстві та вівчарстві до 85-90% у птахівництві яєчного напрямку. Тому оптимізація раціонів годівлі із врахуванням цін на основні кормових компонентів, використання високопродуктивних порід тварин та птиці, покращення умов утримання, якісного ветеринарного забезпечення та організації власного виробництва кормів є важливим чинником зниження витрат на годівлю та підвищення економічного потенціалу підприємств галузі. У підприємствах, які вирощують продукцію рослинництва необхідно впроваджувати заходи щодо оптимізації витрат на посадковий матеріал та насіння шляхом удосконалення агротехніки щодо висіву якісного високопродуктивного районованого насіння, яке стійке до шкідників, хвороб та негативних природно-

кліматичних умов з використанням сучасної техніки та обладнання, а також важливо розвивати власні селекційні програми у насінневому господарстві та постійно працювати над удосконаленням технології зберігання насіння. Наступним резервом підвищення економічного потенціалу підприємств рослинництва є зменшення витрат на добрива на основі постійного моніторингу якості ґрунтів, удосконалення сівозміни, використання відходів аграрного виробництва для підживлення полів.

В умовах постійного підвищення цін на енергоносії та паливно-мастильні матеріали значної уваги слід приділяти зменшенню даних витрат та посиленню енергетичної безпеки через впровадження інноваційних енергозберігаючих технологій обробітку ґрунту та вирощування сільськогосподарських тварин, а також розвиток власних відновлювальних систем генерації та накопичення електроенергії зокрема сонячної, вітрової та біогазової, що стане значним резервом зростання економічного потенціалу вітчизняних аграрних підприємств.

Рис. 2. Механізм управління витратами для зростання економічного потенціалу аграрних підприємств
 Джерело: власні дослідження

Одним із важливих та актуальних резервів зростання економічного потенціалу підприємств галузі в умовах посилення внутрішньої та зовнішньої міграції спричинених масштабною війною є оптимізація ви-

трат на оплату праці на основі комплексної автоматизації та механізації усіх виробничих процесів, з використанням новітніх засобів робототехніки та керування дронів для виконання різних видів робіт у сільсь-

кому господарстві з підвищення рівня кваліфікації правників та спеціалізації праці на основі якісного навчання та підготовки персоналу.

Актуальним напрямом оптимізації витрат аграрних підприємств для забезпечення зростання їх економічного потенціалу є укрупнення масштабів виробничої діяльності, що дозволяє знизити постійні витрати у розрахунку на одиницю продукції, що сприяє підвищенню доданої вартості та загалом конкурентоспроможності підприємств на ринку. Вкрай недооціненим резервом зростання економічного потенціалу аграрних підприємств є оптимізація структури капіталу, яка впливає на формування фінансових витрат та загалом визначає фінансову стійкість бізнесу. Також важливим чинником мінімізації витрат у агробізнесі є ефективне поєднання тваринництва та рослинництва зернового напрямку спеціалізації для досягнення ефекту синергії, зокрема через оптимізацію витрат на корми та добрива при вирощуванні продукції, що суттєво впливає на зростання потенціалу підприємств галузі.

Висновки

Відповідно до результатів дослідження обґрунтовано важливість ефективного управління витратами у системі формування економічного потенціалу аграрних підприємств України. Механізм управління витратами включає комплекс організаційно-економічних заходів щодо оптимізації витрат за основними статтями для забезпечення рентабельності функціонування підприємства та зростання його потенціалу. Встановлено, що зниження сукупних виробничих витрат сільськогосподарських підприємств в Україні на 1 в.п. за 2020-2024 роки обумовлювало зростання акумульованої чистої доданої вартості від 1,5 до 4,44 в.п., а валового прибутку в межах 1,8-8,2 в.п. Найвищий вплив виробничих витрат на формування економічний потенціалу підприємств галузі за досліджуваними показниками спостерігався у 2023 році, тоді як найменша вагомість впливу відповідно до визначених коефіцієнтів була у 2021 році, що пов'язано із зміною динаміки рівня прибутковості сільського господарства за період дослідження. Обґрунтовано, що для підвищення економічного потенціалу аграрних підприємств в Україні в залежності від напрямку спеціалізації необхідно акцентувати увагу на: оптимізації витрат на годівлю тварин, розвитку власного вирощування основних кормових компонентів, використанні високопродуктивних тварин, удосконаленню технології утримання та якісного ветеринарного забезпечення на усіх етапах вирощування, впровадженні комплексної автоматизації та механізації, модернізації техніки та обладнання для обробітку ґрунту, удосконалення та дотримання сівозмін, використання районованого, стійкого до захворювань та негативних природно-кліматичних умов насінневого та посадкового матеріалу, освоєння новітніх ресурсозберігаючих технологій у рослинництві та тваринництві,

оптимізації логістичних витрат, розвитку власних систем генерації та накопичення енергії, укрупнення масштабів виробництва та багатьох інших описаних у дослідженнях заходів, реалізація яких сприятиме зниженню витрат та досягненню вищого рівня економічного потенціалу аграрних підприємств України.

Перспективи подальших досліджень. Важливо у подальшому дослідити вплив витрат на економічний потенціал сільськогосподарських підприємств України за основними напрямками спеціалізації з врахуванням регіональних особливостей вирощування продукції для розробки комплексної стратегії управління витратами на основі незадіяних резервів.

References

- Kalinichenko, S. (2025). Economic potential as a key element of strategic management of an agricultural enterprise. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 340(2), 506–510. DOI:10.31891/2307-5740-2025-340-80.
- Kolach, S., & Perih, Y. (2024). Essence of the economic potential of agricultural enterprises and factors of its formation. *Agrarian Economy*, 17(2), 149–156. DOI:10.31734/agrarecon2024.02.149.
- Kolomiets, T., & Furdyk, O. (2024). Directions of strategic cost management of agricultural enterprises. *Economy and Society*, (62). DOI:10.32782/2524-0072/2024-62-113.
- Mirzoieva, T., & Tomashevskaya, O. (2024). Management of enterprise costs in the system of minimizing the risks of economic activities. *Economy and Society*, (65). DOI:10.32782/2524-0072/2024-65-69.
- Muliar, T. S. (2013). Management of expenditures of agrarian enterprises. *Ahrosvit*, 4, 8–12. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/4_2013/3.pdf.
- Plotnyk, O. (2010). Shliakhy optymizatsii ekonomichnoho potentsialu ahrarnykh pidpryemstv. *Ekonomika APK*, 22, 45–48. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/22_2010/12.pdf.
- State Statistics Service of Ukraine. (2025). Official website. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
- Tomashuk, I. V., & Horobchuk, R. O. (2024). Socio-economic potential of the agrarian sector of Ukraine: prospects for development and opportunities for improving the efficiency of its use. *Taurida Scientific Herald. Series: Rural Science*, 138, 193–201. DOI:10.32782/2226-0099.2024.138.24.
- Vakulenko, V., Mialkovskiy, V., & Yuntao, L. (2024). The ways to increase efficiency in managing the costs of crop production under martial law. *Entrepreneurship and Trade*, (40), 14–19. DOI:10.32782/2522-1256-2024-40-02.
- Varchenko, O., Svytnous, I., Ivanova, L., Tkachenko, K., & Byba, V. (2020). Methodical approaches to the cost management of agricultural enterprises. *Agrosvit*, 12, 19–26. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.12.19.